

PATRIARK

Vurdering av risiko for æresrelatert vold

Brukermanual

Version 5

PATRIARK

© 2005 av Henrik Belfrage. Bruk av PATRIARK krever utdanning og opplæring. For informasjon kontakt Forsknings- og kompetenscentrum ved Råttspysykiatriske regionkliniken, Box 880, 851 24 Sundsvall. Sverige. Tel: +46060-18 39 80, Fax: +46060-18 39 10, [www.lvn.se/rpk]. E-mail: henrik.belfrage@lvn.se

Forord

Föreliggande checklista för riskbedömning har framtagits på initiativ från Maria Hagberg och Bahar Sharsten, vilka 2004 arbetade med det av Länsstyrelsen i Skåne finansierade projektet Skyddat boende. Det är otvivelaktigt så att checklistans utformning i hög grad präglats av den kunskap och det engagemang som Maria och Bahar visat under arbetets gång, och jag är dem ett stort tack skyldig för detta. Jag vill även rikta ett tack till alla dem som i seminarieform, eller i skriftlig form, lämnat värdefulla synpunkter under resans gång. Här kan nämnas representanter från Länsstyrelserna i Skåne, Stockholms och Östergötlands län; Linnamottagningen, Stockholms stad; Kruton, Stockholms stad; Gryning Vård AB, Västra Götaland; VoB Syd AB; IFO, Landskrona kommun; samt IFO SDF, Södra Innerstaden, Malmö. Särskilt vill jag här nämna Ann-Marie Östberg och Maya Månsson, Kristianstads socialförvaltning, Catarina Berndtsson, Grynings skyddsboende, Roger Karlsson, Höganäs kommunboende, Bertan Tuncel, IFO Falkenbergs kommun, Christina Bohinen, Gymnasieförbundet, Landskrona, Ulla-Karin Thulin, Komvux, Eslöv, Laila Shakhtour, Oskarshamns sjukhus, Maher Akob, VoB, Kristianstad, Juno Blom, Länsstyrelsen Östergötland och Caroline Johansson, socialtjänsten Nybro. Även erfarna utredare inom polis och åklagarväsendet har här bidragit, av vilka särskilt skall nämnas Kenneth Krantz och Christer Karlsson, Kalmar, Lars Widén, Lennart Stenhammar, Kickis Åhré Älgamo och Linda Ekman, Södertörn samt Leif O Johansson, Länskrim Stockholm. Förhoppningsvis kan arbetet bidra till att öka kunskapen och professionalismen inom detta område, och därmed bespara många presumtiva brottsoffer ett stort lidande.

Sedan den första versionen av PATRIARK såg dagens ljus har diverse smärre förändringar gjorts utifrån den feedback som inkommit från användare av instrumentet, samt den empiriska testning som utförts (se Belfrage & Strand, 2010; Belfrage, Strand, Ekman & Hasselborg, 2012; Brottsförebyggande rådet, 2012). I version 4 tillkom en riskfaktor, och två av de tidigare riskfaktorerna slogs ihop. Ytterligare viktiga skillnader var att sårbarhetsfaktorerna reducerades från 10 till 5, då empirisk testning visat att flera av de ursprungliga 10 sårbarhetsfaktorerna sällan eller aldrig förekom. De 5 sårbarhetsfaktorerna är därmed i det närmaste identiska med dem som finns i kortversionen av SARA (Kropp, Hart & Belfrage, 2005/2010). I föreliggande version 5 har i huvudsak endast en smärre förändring gjorts beträffande hur bedömaren bör göra sin sammanfattande riskbedömning. Detta eftersom den tidigare lösningen med att bedöma risk i två steg visade sig fungera mindre bra i praxis.

Henrik Belfrage

Norsk forord

Vi er glade for å ha fått i oppdrag av professor Henrik Belfrage å oversette og tilrettelegge PATRIARK for bruk i Norge. Vi har forsøkt å holde oss nær den originale teksten og gjøre språket enklest mulig.

Vi tar gjerne i mot kommentarer som kan forbedre manualen.

Vennlig hilsen

Leif Waage
lwaage@online.no
Bergen, 29.11.2012

på vegne av:

Siri Nome, Direktør, Kompetansesenteret for Sikkerheits-, fengsels- og rettspsykiatri, Haukeland Universitetssjukehus.

Erik Risnes, psykologspesialist, seksjonsleder for Seksjon fengselshelsetjenester, Klinikk sikkerhetspsykiatri, Haukeland Universitetssjukehus.

Sindre Angeltvedt, psykolog, Seksjon fengselshelsetjenester, Klinikk sikkerhetspsykiatri, Haukeland Universitetssjukehus.

Anita Lill Hansen, forsker, Kompetansesenteret for Sikkerheits-, fengsels- og rettspsykiatri, Haukeland Universitetssjukehus, Helse Bergen; førsteamanuensis, ISP, Det psykologiske fakultet, UiB.

Leif Waage, senior psykologspesialist, Kompetansesenteret for Sikkerheits-, fengsels- og rettspsykiatri, Haukeland Universitetssjukehus, Helse Bergen.

Instrumentets inndeling og anvendelsesområder

PATRIARK er en sjekklister, eller veileder, som kan anvendes som hjelpemiddel ved vurdering av æresrelatert vold¹. Den er utarbeidet for å kunne anvendes innen for eksempel kriminalomsorgen, sosialtjenesten, politi, psykiatri osv. Formålet med PATRIARK er at den skal være et *hjelpemiddel* ved profesjonelle risikovurderinger. PATRIARK er således ikke en erstatning for den kompetansen eller de metoder som allerede anvendes, men bør heller sees som et utfyllende supplement. Den grunnleggende ideen er at PATRIARK skal utgjøre et systematisk, standardisert og praktisk anvendbart grunnlag for de som i sitt arbeid skal gjøre risikovurderinger og planlegge adekvate beskyttende tiltak. PATRIARK er basert på den vitenskapelige og faglige litteraturen innenfor områdene risikovurderinger, æresrelatert vold og beskyttende tiltak for ofre for kriminalitet. Den er videre komplementert med erfaringer og synspunkter fra en rekke eksperter på området (se forord).

PATRIARK består av to deler, hvor den første delen tar for seg viktige risikofaktorer for æresrelatert vold hos den eller dem som truer. Den andre delen omhandler sårbarhetsfaktorer hos den eller dem som er truet. I tillegg er det laget plass for å komplementere med andre hensyn som anses som viktige av den som foretar vurderingen. Risikofaktorene er delvis hentet fra den vitenskapelige litteraturen omkring voldsrisiko generelt, fremfor alt fra HCR-20 (Webster, et al, 1997), stalking (Kropp, Hart & Lyon, 2008), samt partnervold (SARA:SV, Kropp, Hart & Belfrage, 2005/2010), men også fra litteratur som omhandler æresrelatert vold mer spesifikt (se www.amnesty.se, for en god oversikt som oppdateres jevnlig). Sårbarhetsfaktorene er i stor grad hentet fra SARA:SV.

Når en risikovurdering skal gjennomføres, er det svært viktig at all tilgjengelig informasjon benyttes. PATRIARK skal ikke anvendes hvis ikke den tilgjengelige informasjonen vurderes som tilstrekkelig og pålitelig. Helst skal en vurdering inneholde (a) intervjuer/ avhør av en eller flere i den aktuelle familien b) intervju/ avhør av offeret, (c) intervjuer/ avhør av vitne /venner/ kolleger/ andre, og (d) gjennomgang av faktiske handlinger og registerdata, f.eks. politiregisteret. Den som foretar vurderingen må angi i rapporten kvaliteten på beslutningsgrunnlaget for anbefalingene. Det er viktig at en redegjør for eventuelle svakheter i informasjonen. Et eksempel kan være språkvansker.

¹”Æresrelatert” betyr i denne sammenhengen aggresjon hvor familie- og slektskapsrelasjoner legitimerer vold. Mannens ære er avhengig av oppførselen til de andre familiemedlemmene. Sentralt er kvinnenes kyskheter. Menn kan være ofre for denne type vold. Kvinner kan også være utøvere. Med ”vold” menes fysisk skade, forsøk på og/eller trussel om skade. Trussel om eller forsøk på tvangsekteskap inkludert.

PATRIARK: prosedyre for gjennomføringen:

- 1. Samle bakgrunnsinformasjon:** Noter navn, personnummer, saksnummer, etc, samt hvilke informasjonskilder som benyttes.
- 2. Beskriv saken og dens kontekst:** Handler det om blodhevn? Giftemål mot offerets vilje? Utroskap? "Feil" partner? Seksuell legning? Hvordan ser slektstreet ut? Etc.
- 3. Vurder i hvilken utstrekning risikofaktorenes respektive sårbarhetsfaktorer fremkommer:** Etter at all tilgjengelig informasjon er samlet og vurdert, ta stilling til risikofaktorene på følgende måte: -- = Utilstrekkelig informasjon for å kunne vurdere risikofaktorene, **N** = risiko-/sårbarhetsfaktorene er ikke tilstede, **D** = risiko-/sårbarhetsfaktorene foreligger muligens eller delvis, og **J** = risiko-/sårbarhetsfaktorene foreligger.
- 4. Vurder risiko for framtidig vold:** Risikoen skal vurderes dels utfra scenariet at ingen intervensjon skjer, dels utfra scenarioet at håndtering/tiltak vedtas. Hvordan ser for eksempel den foreliggende risiko ut for en tenåringsjente som er utsatt for påtrykk fra sin familie om å inngå et arrangert ekteskap, og hvordan endres eventuelt dette risikobildet om hun anmodes, eller t.o.m tvinges av myndighetene, til å forlate sin familie? Disse vurderingene gjøres vedr risiko for (a) Den nærmeste tiden (akutt), og (b) Alvorlighetsgraden av eventuell framtidig vold (finnes det risiko for dødelig vold?) Vurderingene gjøres som Lav, Middels eller Høy risiko (L, M, H).
- 5. Utforming av en plan for intervensjon/risikohåndtering.** Til slutt, gi en anbefaling om hvilke avgjørelser/tiltak som skal og bør vedtas utfra de risikofaktorer og sårbarhetsfaktorer, og den grad av risiko, som fremkommer i vurderingen.

PATRIARK

Risikovurdering for æresrelatert vold og æresdrap

Navn:	Personnummer:	ID-nummer:
<input type="text"/>		<input type="text"/>
Notat /		Dato:
<input type="text"/>		<input type="text"/>
Informasjonskilder: ☐ Intervju med den mistenkte ☐ Intervju med offeret/ofrene ☐ Annet _____		Beskrivelse fremgangsmåte: J = Risikofaktorene foreligger; D = Risikofaktorene foreligger muligens eller delvis; N = Risikofaktorene foreligger ikke; -- = Utilstrekkelig informasjon

Beskrivelse av hendelsen(-e) og sammenheng/kontekst:

Saken:

- Forlovelse/ekteskap?
- Utroskap?
- "Feil" partner?
- Seksuel legning?
- Blodhevn?
- Kjønnsslemlesting?

Kontekst:

- Beskriv slektsforholdene?
- Beskriv maktstrukturen?
- Beskriv eventuelle alvorlige normbrudd?

Administrativt:

- Er andre myndigheter involvert?
- Er hendelsen politianmeldt?

Beskrivelse av hendelsen (forts.)

<u>Risikofaktorer hos den/de som truer</u>	N, D, J
<p>1. Alvorlige trusler om vold</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen retter alvorlige trusler om vold, enten uttalte eller fordekte. ➤ Inkludert kjennskap til planlegging av å skade/drepe offeret eller planer om å bortføre og/eller tvangsgifte. ➤ Trusler om mindre alvorlig vold bedømmes som "D". 	
<p>2. Tidligere bruk av fysisk vold</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen har tidligere brukt, eller forsøkt å bruke, fysisk vold mot offeret eller mot andre. ➤ Vold, eller forsøk på vold, med medisinsk behandling eller kontroll som følge, eller som burde medføre en slik behandling eller kontroll, og/eller bruk av våpen kodes "J". ➤ Mindre alvorlig vold, eller forsøk på dette, bedømmes som "D". 	
<p>3. Tidligere æresrelatert vold</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen har tidligere brukt æresrelatert vold mot andre. ➤ "Æresrelatert" betyr i denne sammenheng vold som er initiert og legitimert av patriarkalske familie- og slektskapsrelasjoner. ➤ Med "vold" menes enhver form for fysisk skade, eller forsøk på slik skade, slik som bortføring og/eller tvangsekteskap. 	
<p>4. Ekteskapsavtaler</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen har inngått avtaler om ekteskap uten offerets samtykke eller kjennskap ➤ Forlovelse er inkludert. ➤ Fravær av kjente avtaler, men der offeret ikke føler seg fri til å velge partner bedømmes som "D". ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen tidligere har arrangert avtaler om ekteskap med andre enn offeret, og som resulterte i tvangsekteskap, skal dette føres under risikofaktor 3 "tidligere æresrelatert vold". 	
<p>5. Eskalering</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen har eskalert sin voldelige/truende atferd. ➤ Inkluderer eskalering av psykisk press mot offer. ➤ "Eskalering" innebærer økning i frekvens og/eller alvorlighetsgrad av vold/trusler eller psykisk press. 	
<p>6. Holdninger som støtter eller unnskylder æresrelatert vold.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen gir uttrykk for religiøse (sub)kulturelle eller personlige verdier, oppfatninger eller tradisjoner som støtter eller unnskylder æresrelatert vold (eks. Tvangsekteskap, normer om jomfruelighet eller høy grad av kontroll). 	
<p>7. Høy grad av krenkelse</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen sin opplevde grad av krenkelse er høy. (eksempelvis normovertredelser knyttet til seksualitet). ➤ Stor symbolverdi av den opplevde krenkelsen. ➤ Mindre alvorlige krenkelser bedømmes som "D". 	
<p>8. Opprinnelse fra et område kjent forekomst av subkulturelle verdier som støtter æresrelatert vold, tvangsekteskap eller kjønnslemlestelse.</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen kommer fra et tettsted, en by, eller annet område hvor æresrelatert vold og/eller subkulturelle verdier som støtter æresrelatert vold, tvangsekteskap eller kjønnslemlestelse forekommer/har forekommet. 	
<p>9. Mangelfull kulturell integrering</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen har en lav grad av kulturell integrering i Norge, eller uvilje mot dette. ➤ Bor segregert/ mangelfulle språkkunnskaper i Norsk. 	
<p>10. Problemfylt livssituasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Slekten/familien/gjerningsmannen har en livssituasjon karakterisert av vanskeligheter og problemer. ➤ Problemer på arbeidsmarkedet/økonomiske problemer. ➤ Juridiske problemer. ➤ Psykiske problemer/funksjonsnedsettelse. ➤ Misbruksproblematikk. 	

<u>Sårbarhetsfaktorer hos offeret</u>	N, D, J
<p>11. Inkonsekvent oppførsel eller holdning</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Offerets oppførsel overfor slekten/familien/gjerningsmannen er inkonsekvent. ➤ Holder ingen "rett linje" i sin oppførsel. ➤ Følger ikke oppsatte sikkerhetsrutiner. ➤ Offerets holdning overfor slekten/familien/gjerningsmannen er inkonsekvent. ➤ Minimerer eller fornekte slekten/familien/gjerningsmannens oppførsel. ➤ Minimerer eller fornekte risikoen for vold. ➤ Klandrer seg selv. ➤ Rettferdiggjør til en viss grad slekten/familien/gjerningsmannens oppførsel. 	
<p>12. Ekstrem frykt som gjør offeret irrasjonell</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Våger av frykt ikke å følge sikkerhetsplaner. ➤ Våger av frykt ikke å forlate slekten/familien/gjerningsmannen. ➤ Lamslått av panikk. ➤ Tar tilbake tidligere anmeldelser. ➤ Ekstrem bekymring for nære relasjoner (eks barn, søsken, foreldre, ny partner, husdyr). 	
<p>13. Dårlig tilgang på sosial og profesjonell hjelp</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ukyndig om lover, rettigheter og hjelpetiltak. ➤ Ønsker ikke å søke hjelp. ➤ Lite kontakt med familie og venner. ➤ Høy grad av kontroll fra slekten/familien/gjerningsmannen. ➤ Høy grad av kontroll fra et subkulturelt/religiøst miljø som støtter eller unnskylder partnervold. 	
<p>14. Farlig livssituasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Dårlig fysisk beskyttelse i hjemmet. ➤ Dårlig fysisk beskyttelse på arbeidsplassen/skolen. ➤ Usikker transport. ➤ Dårlig tilgang til alarmligheter. ➤ Forpliktelse til å ha kontakt med gjerningsmannen (eks delt omsorg). 	
<p>15. Personlige problemer som kan påvirke beskyttelsesarbeidet</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Problemer på arbeidsmarkedet/økonomiske problemer. ➤ Juridiske problemer/tvist om omsorg. ➤ Psykiske problemer/funksjonshindre. ➤ Misbruk av alkohol, narkotika eller legemidler. ➤ Depresjon/selvordstanker. ➤ Fysisk sykdom/funksjonshindre. 	

Øvrige betraktninger

➤	
➤	
➤	

Risiko for æresrelatert vold om ingen tiltak vedtas:

Sett ring: Lav (L), Middels (M), Høy (H)

Nærmeste tiden (akutt)?	L	M	H
Fremtiden?	L	M	H
Risiko for svært alvorlig/dødelig vold?	L	M	H

Spesifiser (tenkelige scenarier? risiko for hva?):

Forslag til beskyttelsesplan (vurder hvordan beskyttelsestiltakene kan påvirke trusselbildet):

PATRIARK

© 2005 av Henrik Belfrage, Forsknings- og kompetenscentrum, Rättspsykiatriske regionkliniken, Box 880,
851 24 Sundsvall, Tel: +46060-18 39 80, Fax:+46 060-18 39 10 [www.lvn.se/rpk]. E-mail: henrik.belfrage@lvn.se

Version 5

Sist revidert 2011-11-18

Referanser

Amnesty International. www.amnesty.se

Belfrage H (2004). *SARA:SV. Bedömning av risk för upprepat partnervåld. Användarmanual*. Svensk översättning av Kropp PR, Hart SD & Belfrage H. B-SAFER. Brief spousal assault form for the evaluation of risk. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.

Belfrage H & Strand S (2010). Strukturerad bedömning av risker vid hot och trakasserier med hedersrelaterad bakgrund. Ett utvecklingsprojekt i Polismyndigheten Stockholms län om polisiär riskbedömning och riskhantering. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.

Belfrage H, Strand S, Ekman L & Hasselborg A-K (2012). Assessing Risk of Patriarchal Violence with Honour as a Motive. Six years experience using the PATRIARCH checklist. *International Journal of Police Science and Management* 14:20-29.

Brottsförebyggande rådet (2012). Polisens utredningar av hedersrelaterat våld. Rapport 2012:1.

Kropp P R & Hart S D (2008). *SAM. Stalking Assessment and Management*. ProActive Resolutions. Vancouver, B.C.

Kropp P R, Hart S D & Belfrage H (2005/2010). *Brief spousal assault form for the evaluation of risk (B-SAFER). User manual*. Vancouver: The British Columbia Institute on Family Violence.

Webster, C. D., Douglas, K. S., Eaves, D., & Hart, S. (1997). *HCR-20: Assessing risk for violence* (version 2). Burnaby, BC: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.